

Den proletära kepsen – adelsmärkets motpol

Fetman, hatten och fracken. Med vårt utseende skickar vi budskap om klass och framgång. Men det är inte ett signalsystem bara för de välbärgade. Även den proletära kepsen hade sin roll att fylla – vi hör ihop.

Det finns ett berömt fotografi på Lenin i Stockholm. Han är på väg från Zürich till Petrograd för att göra revolution. Tidpunkten är april 1917.

Lenin har brättom. På Vasagatan är han omgiven av svenska partikamrater. De marscherar alla – Ture Nerman, Carl Lindhagen, den senare i cylindrar – med raska steg till PUB där Lenin ska kläs upp efter de sjaviga åren i exil. Ryssen har lång överrock och en bredbrättad hatt. Kängor och stiva krugar.

En tidsbild, men inte tidstypisk. Lenin bar oftast keps, åtminstone när kameran var framme. Den sovjetiska ikonografien krävde detta. Inte en sådan där stram, rutad, med skärmen neddragen långt över ögonbrynen, lämnande nacken bar – iaktlagets och lantjunkerens huvudbonad. Utan en bullig som täcker nästan allt håret, skyddar mot väta och smutsigt luft, inte rutig, möjligen fiskbensmonstrad.

Arbetarklassens klubbhåll

Den proletära kepsen kom i bruk ett par decennier före sekelskiftet 1900. Plötsligt började alla engelska arbetare gå omkring med mössor som såg nästan likadana ut. De blev ungefär motsatsen till ett adelsmarke:

de gav identitet och igenkännande; i stora massor skapade de sammanhållning och självkänsla. Under två, kanske tre generationer skulle kepsen – av den typ som Lenin, efter hemkomsten från Schweiz, med medveten symbolisk uppträdde och avporträtterades i – synliggöra arbetarklassen i flera europeiska länder. Den var lättare att peka på än medlemskort eller klubbhåll. Ett tyst samförstånd uppstår: är du en av oss?

Ankomsten till Sverige drojer, och vi får här nedslag snarare än genomsåg. Under mellankrigstiden är kepsbäraren en ung springsjas – kepsen, av det tunnare slaget, åker av och på mellan budrundorna, är lika mycket i handen som på huvudet – och bland LO:s ordförande är det endast Gunnar Nilsson som alltid har setts i keps. I vissa arbetaryrken var skärmmonstret en vanligare persedel, på söndagar och i förstamajtågen gällde hatt och kavaj. Den proletära utstyrelsen var således inte nödvändigtvis mindre ögonenfallande än låt oss säga den militära eller den prästerliga – skulle inte vara det.

Den unga borgarklassen hade en gång valt fracken som jämlikhetsattribut, men uniformer och all sådan mundering som betecknade rang och grad. Fracken var akademiernas

Lenin – med politiskt korrekt keps.

dräkt: där titulerades också medlemmarna herr, medan domstolarna in i relativt sen tid var noga med att ange bordsstillet och tjänsteställning. Okorrumpierad borgerlighet höll fracken ren – inga ordnar och feodala dekorationer på en oförvitlig medborgare. När det svenska ordensväsendet i praktiken upphörde några år in på 1970-talet försvann den möjligheten att markera.

Att ha plats eller att ta plats

Behovet att markera förefaller vara störst hos den som ställs, eller önskar stå, utanför.

En grosshandlare behövde en voluminös kroppshyddä för att visa upp sin framgång, oväntad och ovaraktig som den kunde vara. Den som har en plats behöver inte ta plats – så, på ett ungefär, såg skillnaden ut mellan en arrivist och en aristokrat för hundra år sedan. I skämtpressen är den adlige ryttmästaren tunn som en sticka, medan fabrikören framhäver sin goda tur och sitt goda kosthåll med lager på lager av kläder och gärna också en överflödigt sjal som hänger nonchalant oknuten runt den feta halsen. Här har något hänt. Överiktens nedgående sociala rörelse under 1900-talet tycks vara baksidan av en faktisk inträffad klassutjämning, även om de sociala olikheterna långt ifrån har utplånats.

Etikettbokens storhetstid

Var inte också etikettböckernas detaljerade föreskrifter utslag av något liknande: småborgarens vilshenhet i high society? Den som är hemma där behöver inga föreskrifter. Etikettbokseriet nådde en kulmen på 1930-talet, krisdecenniet framför andra, och började gå starkt tillbaka efter andra världskriget.

Har det att göra med småborgerlighetens triumf? Inte säkert. Hemmafru och hembiträdet försvann i samma veva. Markörerna finns nog, men de ser annorlunda ut.

Det har över tiden blivit vanskligare att entydigt avläsa exakt vilka föreställningar om människan, hennes inre och yttre, som är gjorda vid varje givet tillfälle. Tolkningstrymten har vuxit. Valet, som ofta nog är ett tvång att välja, tycks i motsvarande mån ha blivit svårare.

ANDERS BJÖRNSSON

TV i kväll torsdag 28 december

SVT1

18.00–19.00 Bolibompa
18.01 Storasyster: Strömning och lillebror Totts sjukhus
18.10 Reprisstart: Felix och Fenix
18.25 Lisa
18.30 Gott Nytt År, Snobben (R)
19.00 Lilla Sil säljer solen
19.45 P.c. Pic, André Show
20.00 Herr von Hancken
21.00–22.00 Aktuellt
21.30 A-ekonomi
21.40 Sportnytt
21.55 Aktuellt
22.00 Kort ung film: God jul
22.30 Ikon
22.30 Wadstena – stad runt ett kloster (R)
0.00–0.30 Musik i själ och hjärta (R)

SVT2

18.00 Aktuellt
18.15 De tre från Haparanda
19.10 Små kända historier
19.20 Regionala nyheter
19.30 Rapport
20.00 Guldkorn från 1950
21.00 Uppåt väggarna
21.30 Carstigans – en musikdröm
22.00 Regionala nyheter
22.10 Farväl kommissarie Morse
23.00 Nyheter från SVT24
23.10–23.50 Fel spår

TV3

17.55 Ricki, Lake
18.50 TV3 Direkt
19.00 Klipp och klart
19.30 Sabrina – jonnärshävan
20.00 Säsongsstakt: Popular
20.55 TV3 Direkt
21.00 Film: Sanningens pris
Amerikanskt drama från 1995.
22.40 TV3 Direkt
22.50 TV3 Sport
23.00 Brottsplats Los Angeles
23.30 Våra värsta år
0.00 Extreme
0.30 Cityakuten
1.20 Film: Den självlysande ryggen
Amerikanskt västernkomedi från 1980.
3.45–4.20 Benny Hill (R)

TV4

18.00 Julens hemligheter
18.10 Lokala nyheter
18.25 Vädret
18.30 Nyheter

18.50 Ekonominyheterna

19.00 Jeopardy! (R)
19.30 Köket
20.00 Naturen
20.25 Dagens namn
20.30 Naturen, forts.
21.00 Providence
21.25 Inför BIO 4
21.30 Providence, forts.
22.00 Nyheterna
22.25 Futurama
22.50 South Park (R)
23.20 Förbudet (R)
0.15–3.05 Film: Fjärran från vinnets
lycka
Brittiskt musikdrama från 1967.

Kanal 5

18.00 Jesse (R)
18.30 Spin City (R)
19.00 Vänner (R)
19.30 Hotel Seger
20.00 Profiler
21.00 Film: Falling in Love
Amerikanskt kärleksdrama från 1984.
23.00 Vänner (R)

23.30 NHL Powerweek

0.05 Jay Leno Show
1.05 Veckans stjärna: Backstreet Boys (R)
1.10 Spin City (R)
1.40–3.30 Film: Blind Side
Amerikansk thriller från 1993.

TV8

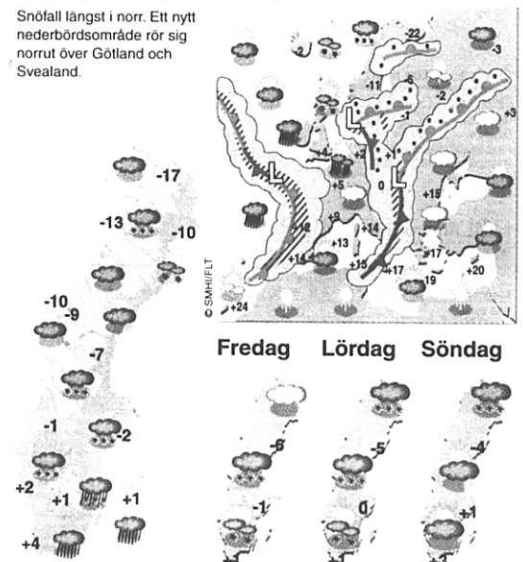
**Börshnyheter från
Finanstidningen
sänds varje timme
mellan 8.50 och 17.50**

18.00 Folsom – fångelsset
Johnny Cash gjorde berömt
19.00 Flickan på bilden
20.00 Pol Pot och dödens slag
fält
21.00 O som i Örtmark
22.00 Finansnytt
22.10 Tontarnas triumf
23.10 Finansnytt
23.20 Arktis à la Provence
23.50–6.00 Bloomberg

Sverige i dag

Snöfall längst i norr. Ett nytt nederbördsområde rör sig norrut över Götaland och Svealand.

Europa i dag

Fredag Lördag Söndag

Sök jobb på www.fti.se

.se